

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING O'QISH SIFATI VA SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA O'QITUVCHI MAHORATI

**Xamraqulova Shoxsanam – Xo‘jaobod tumani 24-umumiy o‘rta ta‘lim maktabi
boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi**

Annotatsiya: ushbu maqolada bugungi kun o‘qituvchisining pedagogik kompetentligi, uning boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish sifati va samaradorligini oshirishdagi mahorati haqida fikrlar bayon qilingan.

Kalit so‘lar: pedagogik kompetentlik, mahurat, ta‘lim sifati, samaradorlikni oshirish,

Bugungi kun ta'lim sohasida ulkan o'zgarishlar davri bo'ldi. Respublika xalq ta'limi tizimi sifatini baholash sohasida xalqaro tadqiqotlarni tashkil etish, xalqaro aloqalarni o'rnatish, o'quvchi-yoshlarning ilmiy-tadqiqot va inovatsion faoliyatini, eng avvalo, yosh avlodning ijodiy g'oyalari va ijodkorligini har tomonlama qo'llab-quvvatlash hamda rag'batlantirish maqsadida xalqaro baholash dastur tadqiqotlari tashkil etildi[1].

Xalqaro baholash dastur tadqiqotlaridan biri – PIRLSdir. PIRLS - (*inglizcha –Progress in International Reading Literacy Study – matnni o'qish va tushunish darajasini aniqlovchi xalqaro tadqiqot*) mazkur xalqaro tadqiqotning maqsadi turli xil ta'lim tizimidan iborat bo'lgandavlatlarniboshlang'ich maktab o'quvchilarning matnni o'qish va uni tushunish darajasi hamda o'quvchilarning har xil yutuqlarga erishishga sabab bo'luvchi ta'lim tizimidagi o'ziga xos xususiyatlarni aniqlash va baholashdan iborat. Birinchi marta O'zbekiston ham ushbu xalqaro tadqiqotda PIRLS 2021da ishtirok etadi. Bu esa xalq ta'limi sohasidagi ishlovchi olimlar, metodistlar, o'qituvchilar, ota-onalar va jamoat vakillari uchun katta ahamiyatga egadir. Qatnashish nafaqat o'qitishni, balki o'qish savodxonligini baholashga ham o'z ta'sirini ko'rsatadi. Asosan o'qish darslarida o'qituvchi boladan so'raydi, ichidan oralatib savollar beradi va og'zaki tarzda baholashni amalga oshiradi. Dars so'nggida esa mavzu o'qituvchi tomonidan xulosa qilinadi.

PIRLS- tadqiqotining 2016 yil ma'lumotlariga ko'ra Rossiya, Singapur, va Gonkong natijalari o'tgan yillarga nisbatan yuqori natijaga erishgan. Rossiya Federatsiyasi o'quvchilarining o'qish sifati yaxshilanishini bir necha sabablari bor:

1. Kichik maktab o'quvchilarining savodxonligi bo'yicha jamiyat hayotida, shuningdek, pedagoglar, ota-onalar jamoatchiligi va maktab o'quvchilarining o'zlari ham mehnatning ahamiyatini tan olish. Jamiyatda, maktabda va oilalarda o'qish uchun yuqori

turtki;

2. Maktabgacha tayyorgarlikning yaxshi darajasi. Ota-onalarning mahoratini o'qishga tayyorgarlik ko'rishdagi ishtiroki;

3. Ta'limni jarayonidagi tub o'zgarishlar, umuman o'qishni tashkil qilishda ham, "Adabiy o'qish" va metakognitiv ko'nikmalarda sezilarli natijalarga erishish;

4. Boshlang'ich ta'limning sifatli dasturlari, sifatli darsliklar, o'qishni o'qitishning puxta o'ylangan uslubi;

5. O'qishda qiyinchiliklarga duch kelgan talabalar bilan muvaffaqiyatli ishlashi[2].

Ushbu sabablarda ham ko'ramizki, o'qituvchi "O'qish" darslarida, sinfdan tashqari o'qishlarni ijodiy va kreativlik asosida tashkil etishi, har bir darsni tashkil etishda yuksak darajadagi mahorat bilan yondashishi, ota-onalar bilan mustahkam aloqani o'rnatgan holatda ota-onalar o'rtasida kitobxonlikni targ'ib etishi, o'qishda, matnni tushunishda ma'lum bir qiyinchiliklarga duch kelayotgan o'quvchilar bilan muvaffaqiyatli tarzda ishlashi, o'quvchi badiiy didini o'stirishi, amaliy faoliyatni tashkil etishga qaratilgan ishlar ko'lamini kengaytirgan holda olib borishi lozim. Bularni barchasi uchun mahoratli pedagoglar o'z ustida doimiy ravishda ishlashni, davr talabini chuqur anglagan holatda, yangi axborotlarni izlab topishni va uni tahili etishni va o'z faoliyatiga tadbiiq etishni o'z faoliyatida yuqori o'ringa qo'yadi.

PIRLS o'quvchilari 2009-yilda ishlab chiqilgan va 2011-yil amaliyotga kirgan boshlang'ich ta'limning FESESga muvofiq adabiy o'qishni o'rganishdi. Adabiy o'qish tarkibiga:

a) matnni o'qish va tushunish usullari, shu jumladan, badiiy va ilmiy matnlarni ovozsiz va baland ovozda o'qish, matnlarning mazmuni va asosiy g'oyasini tushunish, matnlarning mazmuniga oid savollarga javob berish va matnlarni qayta o'qish uchun oddiy reja tuzish;

b) O'zbek va dunyo xalqlarining folklor, ertaklar, afsonalar va afsonalarni o'z ichiga olgan kitoblar dunyosiga o'quvchining qarashlari va yo'nalishlari: o'zbek klassikasi (bolalar o'qishi kerak bo'lgan ro'yxatidan) va zamonaviy o'zbek adabiyoti; chet el adabiyoti; bolalar gazetalari va jurnallari; bibliografik ma'lumotlar (masalan, sarlavha, izoh, tarkib); lug'atlar va ma'lumotnomalar;

c) Maxsus adabiy bilimlar, masalan, asarlar janrlari (hikoya yoki ertak, she'r yoki

qofiya, roman, o'yin), folklorning o'ziga xos shakllari (topishmoqlar, naqshlar, qo'shiqlar, maqollar), matnlar mavzusi (asosiy g'oya, mavzu, qahramonning fe'l-atvori va xususiyatkari) va matnning ifoda vositalari (taqqoslash, tovush , qofiya);

d) Tilni rivojlantirish jumladan, tinglash, gapirish, oldish va yozish sohasidagi faoliyat; matn maqsadlarini bilish(rivoyat, tavsif, asos); o'zbek xalq etimologiyasi; nutqning hissiy va stilistik ranglanishi (ifodali oldish va hikoya qilish, nutq odob-axloq qoidalari); qayta tushuntirish, asosiy qahramonlar haqida bog'langan hikoya yaratish va talabalarning matnlar haqidagi taassurotlarini umumlashtirish orqali tushunishlarini namoyon etish;

e) Aloqa maqsadlariga muvofiq ongli ravishda og'zaki iboralarni shakllantirish; matnlarni og'zaki va yozma shaklda tayyorlash. Matn tayyorlash;

f) Matn bilan ishlashda quyidagi sohalarga e'tibor qaratiladi: ma'lumotni izlash va oldish uchun tushunish, ma'lumotni o'zgartirish va talqin qilish va ma'lumotni baholash, qo'llash [2] kabilarni kiritish mumkin.

Adabiy o'qishni tashkil etishda o'qituvchi eskicha subyekt-obyekt munosabatlaridan voz kechgan holatda subyekt-subyekt munosabatlaridan foydalanish maqsadga muvofiqdir. Zero, o'qituvchi darsda o'quvchilarga bilim berib qolmasdan, balki ularni hayotga tayyorlaydi.

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR

1. Vazirlar Mahkamasi “Xalq ta'limi tizimida ta'lim sifatini baholash sohasidagi xalqaro tadqiqotlarni tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida” - Toshkent, 2018-yi 8-dekabr - № 997.
2. Rebecca Vukovic PIRLS 2016: Russia's reading success // Teacher. – Australia,– 30 July 2018.
3. www.lex.uz, www.teachermagazine.com, www.iea.nl.